

Ryzyko lokalizacji w kontekście decyzji lokalizacyjnych małych i mikroprzedsiębiorstw*

Olga Martyniuk**

Streszczenie: *Cel* – Zdawać by się mogło, że nie ma nic bardziej pewnego i stabilnego jak lokalizacja przedsiębiorstwa. Jednak decyzje o jej wyborze, zmianie lub zachowaniu są z reguły podejmowane w sytuacji niepełnej oraz nie zawsze wiarygodnej informacji o rzeczywistej wartości lokalizacyjnej i przestrzennej potencjalnych lub rzeczywistych miejsc lokalizacji przedsiębiorstw. Celem artykułu jest analiza ryzyka lokalizacji małego przedsiębiorstwa w ujęciu teoretycznym i próba określenia jego istotności w podejmowaniu decyzji przez współczesnych przedsiębiorców.

Metodologia badania – Istota ryzyka lokalizacji opisana zostanie na podstawie przeprowadzonych studiów literatury polskiej. Natomiast bazę źródłową do oceny postrzegania ryzyka lokalizacji przez przedsiębiorców stanowią wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 2015 roku na losowej próbie 246 mikro i małych podmiotów funkcjonujących w strefach podmiejskich Trójmiejskiego Obszaru Metropolitalnego.

Wynik – Decyzje lokalizacyjne w mikro i małych przedsiębiorstwach są podejmowane w oparciu o czynniki personalne, dużo mniej istotna jest kwestia popytu, kosztów, nakładów inwestycyjnych czy dostępności zasobów. Wskazuje to, że małe przedsiębiorstwa w tym obszarze działają zgodnie z teoriami lokalizacyjnymi w nurcie behawioralnym.

Oryginalność/wartość – W polskiej literaturze z zakresu analizy ekonomicznej przedsiębiorstw rzadko podejmowana jest szczegółowo kwestia analizy otoczenia, a w szczególności aspekt lokalizacji przedsiębiorstwa, chociaż wydaje się, że decyzje lokalizacyjne mają wpływ na kondycję finansową nie tylko w krótkim, ale także w długim okresie. Wiąza się one najczęściej z istotnymi nakładami inwestycyjnymi i mają wpływ na wartość przedsiębiorstwa, w obszarze aktywów materialnych i niematerialnych. Z tego względu wydaje się, że warto zwrócić większą uwagę na kwestię analizy lokalizacji w publikacjach z zakresu analizy ekonomicznej, tak by osoby podejmujące decyzje miały większą świadomość ryzyka lokalizacji.

Słowa kluczowe: lokalizacja przedsiębiorstw, ryzyko, małe przedsiębiorstwa

Wprowadzenie

Wyniki finansowe przedsiębiorstw są kształtowane zarówno przez procesy zachodzące wewnątrz przedsiębiorstwa, jak również przez to, co dzieje się w jego bliższym i dalszym otoczeniu. Wpływ otoczenia na kondycję finansową szczególnie istotny wydaje się w odniesieniu do mikro i małych przedsiębiorstw, których cechą charakterystyczną jest lokalny

* Artykuł finansowany jest ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach umowy UMO–2013/09/B/HS4/01175.

** dr Olga Martyniuk, Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, e-mail: omartyniuk@wzr.ug.edu.pl.

charakter, oznaczający silne powiązania między przedsiębiorstwem a lokalnym rynkiem, zarówno rynkiem w kontekście popytu na oferowane towary i usługi, a także w kontekście rynku pracy. W polskich publikacjach dotyczących analizy ekonomicznej przedsiębiorstw otoczenie wymienia się jako determinantę kondycji finansowej podmiotu gospodarczego (Kowalak 2003: 34; Nowak 2014: 31; Gołębiowski, Tłaczała 2009: 19; Waśniewski, Skoczyła 2004: 21; Bławat 2011: 21–33), jednak kwestia samej lokalizacji nie jest szerzej opisywana. Wydaje się jednak, że cechy miejsca lokalizacji przedsiębiorstwa określają warunki jego funkcjonowania i wpływają na rozwój oraz konkurencyjność. Od tych cech zależy, jak przedsiębiorstwo pozyskuje zasoby czynników produkcji i jaka jest ich jakość i cena. Ponadto miejsce lokalizacji przedsiębiorstwa ma wpływ na jego wartość, zarówno wartość aktywów rzeczowych, jak i wartości niematerialnych i prawnych. Determinanta ta określa również możliwości funkcjonowania przedsiębiorstwa w strukturach sieciowych, dostępności do środków publicznych oraz korzystniejszych rozwiązań fiskalnych. Ponadto w przypadku mikro i małych przedsiębiorstw chłonność lokalnego rynku zbytu wpływa na ich przychody, a dostępność i efektywność kapitału ludzkiego wpływa na ich koszty i innowacyjność.

Celem artykułu jest analiza ryzyka lokalizacji małego przedsiębiorstwa w ujęciu teoretycznym i próba określenia jego istotności w podejmowaniu decyzji przez współczesnych przedsiębiorców. Istota ryzyka lokalizacji i czynników go determinujących przedstawiona zostanie na podstawie studium literatury. Natomiast bazą źródłową do oceny postrzegania ryzyka lokalizacji przez właścicieli mikro i małych przedsiębiorstw będą wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród 246 podmiotów funkcjonujących w strefach podmiejskich Trójmiejskiego Obszaru Metropolitalnego (TOM)¹.

1. Teorie lokalizacji przedsiębiorstw

Lokalizacja to:

- umiejscowienie wielkości i rodzaju działalności gospodarczej, obiektu lub zespołu obiektów, w określonym obszarze (Budner 2004: 22),
- działanie mające na celu wybór dla konkretnego przedsiębiorstwa miejsca, w którym będzie realizowało swoją misję prowadząc w określony sposób działalność gospodarczą danego rodzaju (Adamska 2014: 35).

Podstawę teorii lokalizacji stanowi założenie, że koszty produkcji i dochody przedsiębiorstwa zależą od jego położenia. Pierwsze jej zręby położyli A. Smith i D. Ricardo (twórcy klasycznej teorii ekonomii). Naukowcami, którzy w znacznym stopniu przyczynili się do dalszego rozwoju tej dziedziny nauki, byli przede wszystkim ekonomiści niemieccy: m.in. J.H. Thünen, W. Launhardt, A. Weber, A. Predöhl, A. Lösch, ekonomiści szwedzcy:

¹ Jako podmiot badania wybrana została grupa małych i mikro przedsiębiorstw, ponieważ ryzyko lokalizacji w przypadku tej grupy jednostek gospodarczych wydaje się szczególnie istotne ze względu na ich cechy charakterystyczne.

B. Ohlin, T. Palander, G. Myrdal oraz ekonomiści amerykańscy: E.M. Hoover i W. Isard (Szymańska, Płaziak 2014: 73). W ujęciu mikroekonomicznym teoria lokalizacji dotyczy jednego przedsiębiorstwa, które uwzględniając koszty i korzyści, poszukuje najlepszego miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. W ujęciu makroekonomicznym natomiast teoria lokalizacji jest częścią szeroko rozumianej gospodarki przestrzennej (Budner 2004: 50).

Podstawową, a zarazem reprezentatywną teorią lokalizacji przedsiębiorstw jest teoria lokalizacji Alfreda Webera, który był kontynuatorem badań optymalnej lokalizacji przedsiębiorstwa przemysłowego prowadzonych przez W. Launhardta. Według Webera punktem w przestrzeni zapewniającym najbardziej korzystną lokalizację jest punkt minimalnych kosztów transportu. Oznacza to, że optymalną lokalizację wyznacza najniższa wartość sumy iloczynów wagi i odległości wszystkich surowców i półfabrykatów do przedsiębiorstwa oraz finalnego wyrobu do miejsca sprzedaży. Wyróżnił on trzy czynniki lokalizacyjne: czynnik transportu, czynnik pracy i czynnik aglomeracji (szerzej Budner 2004: 57–60; Godlewska-Majkowska 2013: 34–36).

Zwolennicy drugiego nurtu w teorii lokalizacji abstrahując od przestrzennej zmienności kosztów, skoncentrowali swoją uwagę na przychodach ze sprzedaży. Zgodnie z tą teorią o wyborze lokalizacji decydują warunki zbytu (popyt i cena). Cena zmienia się wraz z lokalizacją pod wpływem zmiany chłonności rynku i możliwości jego rozszerzania, z tym zaś wiąże się zmiana pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa. Ważną rolę w rozwoju tego nurtu odegrał H. Hotelling (Godlewska-Majkowska 2013: 36). Ze względu na zróżnicowanie przestrzenne zarówno kosztów wytwarzania, jak i przychodów, z czasem w teorii lokalizacji rozwinął się nurt łączący oba podejścia. A. Lösch jako kryterium optymalnej lokalizacji przyjął maksymalizację zysku nominalnego definiowanego jako różnicę między przychodami i poniesionymi kosztami² (szerzej Budner 2004: 60–63; Majkowska-Godlewska 2013: 36–37). Do neoklasyków należał także A. Marshall, który zauważył zjawisko koncentracji przedsiębiorstw tych samych branż na określonym obszarze w wyniku działania efektów zewnętrznych, czyli działań, które narzucają na osoby trzecie koszty lub których wpływ nie jest w pełni odzwierciedlony w cenie rynkowej. Zaslugą Marshalla było zdefiniowanie efektów zewnętrznych lokalizacji oraz wskazanie trzech ich podstawowych źródeł w formie: dostępu do wysokokwalifikowanej siły roboczej, dostępu do wyspecjalizowanych dostawców oraz przepływu informacji i dyfuzji wiedzy (Majkowska-Godlewska 2013: 38).

A. Predöhl wprowadził zaś teorię substytucji czynników produkcji, przyczyniając się tym samym do stworzenia więzi między teorią ekonomii oraz teorią lokalizacji. Zdaniem Predöhla każdy punkt w przestrzeni cechuje określony przydział czynników produkcji. W związku z tym, że ceny tych czynników produkcji w przestrzeni są różne, zmiana lokalizacji z jednego do drugiego punktu wiąże się z substytucją różnych czynników, zależnie od ich względnych cen. Teorię tę rozbudował W. Isard, dodając substytucyjne ujęcie

² Zagadnieniem poszukiwania optymalnej lokalizacji uwzględniającej koszty i przychody zajmował się także D.M. Smith. Analizując lokalne optima lokalizacji, poszukiwał miejsc przynoszących największy zysk. Postulował wybór lokalizacji optymalnej, w miejscu, w którym zysk osiąga maksimum (Majkowska-Godlewska 2013: 37–38).

nakładów transportowych³. Zaslugą Isarda jest wprowadzenie dynamicznych aspektów do dotychczasowych teorii. Do tego, co już wcześniej w teorii produkcji ujmowano w terminach substytucji, dochodzi substytucyjne ujęcie nakładów transportowych. Tym samym do teorii produkcji włączono wymiar przestrzenny, a teorie lokalizacji powiązano z teorią produkcji (Budner 2004: 67). W literaturze przedmiotu traktującej o problematyce decyzyjnej lokalizacji przedsiębiorstw od połowy XX wieku spotkać się można z podejściem behawioralnym. Jednym z pierwszych krytyków normatywnych teorii lokalizacyjnych był A.R. Pred. Zakwestionował on istnienie tzw. człowieka racjonalnego, *homo oeconomicus*, decydującego zgodnie z zasadami ekonomii i w pełni poinformowanego o problemach, jakie napotyka, oraz o konsekwencjach swoich działań i wyborów. Podejście behawioralne uwzględnia w tłumaczeniu procedury lokalizacyjnej istnienie osoby decydenta, którego zachowanie charakteryzuje ograniczona racjonalność. Nie jest on zdolny do zebrania i wykorzystania kompletnego pakietu informacji dotyczących chociażby sytuacji rynkowej, możliwości kapitałowych czy dostępu do technologii. Takie podejście przyjmuje założenie tzw. zachowania zadowolającego decydenta, akcentując czynniki pozaekonomiczne w procesie decyzyjnym wyboru lokalizacji przedsiębiorstwa.

W praktyce *homo satisfaciendus* szuka lokalizacji zadowolających, nie osiągając w rezultacie lokalizacji optymalnych. Decyzje zadowolające zostają podejmowane z wielu powodów. Po pierwsze wynikają z braku dostępu do kompletnych informacji oraz możliwości ich pełnej interpretacji. Po drugie, istotną rolę odgrywają czynniki personalne, wielowymiarowe. W wyniku tego wiele decyzji podejmowanych może być w związku ze szczególnie dobrą znajomością danego miejsca lub regionu, wynikającą z faktu urodzenia się tam decydenta bądź jego zamieszkania. Ponadto niebagatelną rolę odgrywa ludzka percepcja przestrzeni, zależna od wielu zmiennych, chociażby wieku, doświadczenia, wykształcenia, aspiracji, uprzedzeń (ta sama przestrzeń jest odmienna dla różnych osób). Należy zwrócić także uwagę na istnienie tzw. efektu imitacji, który dotyczy skłonności decydentów do powtarzania decyzji własnych lub konkurentów. Innym istotnym zachowaniem towarzyszącym podejmowaniu decyzji zadowolających jest inklinacja do unikania trudności, np. uchylanie się od zawiłych negocjacji ze związkami zawodowymi lub innymi grupami czy instytucjami (Płaziak, Szymańska 2014: 148–149; Budner 2004: 68–70).

Do współczesnych nurtów teorii lokalizacji można także zaliczyć:

- koncepcje wyboru lokalizacji w warunkach konkurencji niedoskonałej, a mianowicie koncepcję cyklu życia produktu R. Vernona, która dotyczy lokalizacji przedsiębiorstw za granicą czy koncepcje dotyczące procesu podejmowania decyzji lokalizacyjnych przez przedsiębiorstwa międzynarodowe – model elektryczny (OLI) J.H. Dunninga, model Uppsala,
- koncepcje zależności ścieżki (szerzej Godlewska-Majkowska 2013: 39–53).

³ Nakładem transportowym nazywa on przemieszczenie jednostki wagi na jednostkę odległości. Oznacza to wysiłek lub usługę względem czynników produkcji, niezbędną do pokonania przestrzeni, która stawia opór (Budner 2004: 64).

2. Istota i pomiar ryzyka lokalizacji

Ryzyko określa stan, w którym nie ma pewności co do skuteczności podejmowanej decyzji, a zwłaszcza co do rzeczywistej efektywności ekonomicznej jej rezultatu. Identyfikowane jest ono we wszystkich obszarach działalności przedsiębiorstwa, trudno jest natomiast przewidzieć jego kierunek i siłę. Większość z nas kojarzy je z pewnym niebezpieczeństwem, choć czasami konsekwencją podjęcia ryzyka są pewne dodatkowe korzyści. Zatem podejmując decyzje najczęściej dokonujemy wyboru pomiędzy większą szansą i większym niebezpieczeństwem a mniejszą szansą i mniejszym niebezpieczeństwem. Wybierając konkretne miejsce prowadzenia działalności gospodarczej lub też starając się przyciągnąć działalność gospodarczą pewnego rodzaju do jakiegoś miejsca lub ją utrzymać, musimy mieć świadomość, że związane z tym decyzje są obciążone określonym ryzykiem. Każda decyzja o lokalizacji podmiotu gospodarczego jest obciążona ryzykiem, ponieważ jest podejmowana w warunkach niepewności co do rzeczywistej wartości lokalizacyjnej i wartości przestrzennej miejsca jego lokalizacji, a zwłaszcza dynamiki tych wartości (*Ryzyko...* 2014: 38).

Ryzyko lokalizacji z punktu widzenia przedsiębiorstwa to „możliwość wystąpienia w miejscu lokalizacji przedsiębiorstwa zagrożeń dla osiągnięcia zakładanych przez dany podmiot gospodarczy celów, ale także szansa na uzyskanie w danej lokalizacji nieoczekiwanych korzyści” (*Ryzyko...* 2014: 44). W ujęciu statycznym ryzyko lokalizacyjne może być utożsamiane ze złą lokalizacją wynikającą z nieprawidłowego oszacowania cech miejsca lokalizacji przedsiębiorstwa, istotnych z punktu widzenia nakładów inwestycyjnych związanych z jego tworzeniem w danym miejscu i kosztów funkcjonowania w tym miejscu. Jednak szacując ryzyko lokalizacji nie należy tylko analizować tego ryzyka w momencie decyzji lokalizacyjnej, lecz należy potraktować to zagadnienie w sposób dynamiczny. Trafna w danym momencie decyzja lokalizacyjna może okazać się błędna w długim okresie czasu ze względu na zmieniające się otoczenie przyrodnicze, przestrzenne, społeczne, instytucjonalne i rynkowe danego podmiotu gospodarczego.

Poziom ryzyka lokalizacji wyznaczają dwie wzajemnie powiązane i oddziałujące łącznie na wartość przedsiębiorstwa zmienne: składnik losowy i składnik trendu. Składnik trendu jest związany z tzw. twardymi czynnikami lokalizacji (dostęp do infrastruktury, zasobów pracy czy surowców). Składnik losowy stanowią okazje dla prowadzonej działalności gospodarczej. Okazje te wzmocnione możliwościami stwarzanymi przez rewolucję informatyczną i postępujące usieciowienie przedsiębiorstw, stanowią przemijające sytuacje zachodzące w otoczeniu podmiotów gospodarczych. Możliwość uświadamiania i rozpoznania przez przedsiębiorstwo okazji stwarzanych przez jego lokalizację zależy od jego kompetencji w tym zakresie oraz od kapitału intelektualnego, przedsiębiorczości, elastyczności technologicznej, rynkowej, społecznej i finansowej w połączeniu z zasobami występującymi w danym miejscu lokalizacji. W związku z tym, że ryzyko lokalizacji jest następstwem skumulowanego oddziaływania bliższego i dalszego otoczenia na przedsiębiorstwo oraz jego interakcji z tym otoczeniem, należy je traktować jako agregat łączący

w sobie wiele rodzajów ryzyka. Problemem jest więc skwantyfikowanie ryzyka lokalizacji. Wynika ono z jednej strony z trudności wyboru odpowiedniej metody hierarchizacji jego komponentów⁴, a z drugiej – z trudności z wiarygodnym oszacowaniem poszczególnych jego komponentów. W związku z tym zajmując się kwestią ryzyka lokalizacji w danym miejscu i czasie, celem raczej nie jest precyzyjne określenie jego poziomu, lecz chęć identyfikacji czynników mogących daną lokalizację uczynić korzystną lub nie. Identyfikuje się wówczas raczej zagrożenia dla danej działalności gospodarczej w danym miejscu i uświadamia o nich osoby podejmujące decyzję o lokalizacji w określonym miejscu, tak by uwzględniły te zagrożenia w planach i decyzjach. Inwestor, podejmując decyzję o lokalizacji przedsiębiorstwa w danym miejscu, powinien jednoznacznie określić walory lokalizacji, które mogą mu zapewnić większe wpływy lub mniejsze koszty prowadzonej działalności gospodarczej w tej a nie innej lokalizacji. Określając je musi brać pod uwagę specyfikę określonej działalności, złożoność procesu produkcyjnego, unikalność świadczonych usług, możliwości finansowania danej inwestycji, planowane sposoby dystrybucji towarów i usług. Ponadto zmiennymi, które mogą wystąpić w danej lokalizacji, są czynniki niezależne od przedsiębiorstwa, wśród których można wymienić możliwości i oczekiwania lokalnego rynku pracy, zasady kooperacji z dostawcami, odbiorcami, podwykonawcami, popyt, infrastruktura transportowa. Kluczowa jest także polityka władz lokalnych/krajowych, które mogą otoczyć ochroną dany profil działalności gospodarczej stosując różnego rodzaju preferencje. Stąd ocena ryzyka lokalizacji powinna być jedną z podstawowych czynności związanych z realizacją konkretnego przedsięwzięcia gospodarczego w danym miejscu i należy jej dokonywać zarówno przed jego podjęciem, jak i powtarzać w trakcie jego trwania. Jednak analizując polskie publikacje dotyczące oceny projektów inwestycyjnych kwestia ryzyka lokalizacji jest omawiana bardzo ogólnikowo (Pastusiak 2003: 35) lub wcale (*Projekty...* 1996; Pazio 2002; Pabniak 2003).

Ryzyko lokalizacji jest tym większe, im dłuższy jest horyzont czasowy danej decyzji lokalizacyjnej i im większa jest wrażliwość danego podmiotu gospodarczego na warunki występujące w miejscu jego lokalizacji. Jego ewolucja zależy nie tylko od tego, co się dzieje w danym przedsiębiorstwie, ale także od zmian w miejscu jego lokalizacji. Do parametryzacji ryzyka lokalizacyjnego opartego na miarach nawiązujących do poszczególnych jego komponentów można wykorzystać model opracowany przez H. Godlewską-Majkowską (2014: 208–211). Wyróżniła ona w swoim modelu cztery składniki ryzyka lokalizacji: ryzyko demograficzne, ryzyko czynnika pracy, ryzyko ekonomiczne, ryzyko administracji publicznej. W tym modelu na tak określone składniki ryzyka wpływa łącznie 17 czynników, w tym 10 stymulant i 7 destymulant. Jednak model ten wydaje się być możliwy do wykorzystania i przydatny dla dużych i średnich przedsiębiorstw, ze względu na ich możliwości finansowe i brak ścisłego powiązania właścicieli (w tym przypadku miejsca ich zamieszkania) z działalnością przedsiębiorstwa. W przypadku mniejszych podmiotów sugeruje się

⁴ Pewnym rozwiązaniem możliwym do wykorzystania przy ustalaniu rang poszczególnych składników ryzyka może być zastosowanie punktowej skali oceny ryzyka stosowanej przez audytorów wewnętrznych.

ocenę danej lokalizacji (oszacowanie ryzyka lokalizacji) nie tylko pod względem kosztów związanych z zakupem czy wynajmem nieruchomości, ale także uwzględniając czynniki związane z infrastrukturą transportu kołowego, infrastrukturą transportu publicznego, dominującą funkcją przestrzeni, infrastrukturą społeczną, warunkami wynikającymi z prawa miejscowego (miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego czy decyzji o warunkach zabudowy) (tab. 1).

Tabela 1

Proponowane obszary analizy ryzyka lokalizacyjnego dla małych przedsiębiorstw

Składnik ryzyka	Występowania poszczególnych elementów
Infrastruktura transportu kołowego	droga krajowa – ruchu przyspieszonego droga krajowa droga wojewódzka droga regionalna droga lokalna regionalny węzeł komunikacyjny inne
Infrastruktura transportu publicznego	węzeł transportu publicznego czas dojazdu do miasta: – za pomocą transportu publicznego – za pomocą transportu prywatnego inne
Kluczowe planowane elementy układu transportowego	układ drogowy ponadlokalny transport publiczny inna infrastruktura
Dominujące funkcje przestrzeni	funkcje mieszkaniowe – jednorodzinne funkcje mieszkaniowe – wielorodzinne lokalne usługi handel: – wielkopowierzchniowy – detaliczny zakłady produkcyjne i rzemieślnicze inne
Infrastruktura społeczna	szkoły i przedszkola obiekty kulturalne, w tym atrakcje turystyczne lokalne obiekty sportowe ośrodki zdrowia inne
Prawo miejscowe	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego decyzja o warunkach zabudowy
Polityka lokalna	zasady pomocy <i>de minimis</i> dla przedsiębiorstw programy miejscowego urzędu pracy

Źródło: opracowanie własne.

3. Ryzyko lokalizacji w podejmowaniu decyzji mikro i małych przedsiębiorstw – wyniki badań empirycznych

Szczególnie istotnym wydaje się uwzględnienie ryzyka lokalizacji w przypadku wyboru miejsca prowadzenia działalności gospodarczej przez małe i mikroprzedsiębiorstwa. Mają na to wpływ cechy charakterystyczne tych podmiotów wynikające z ich wielkości, przede wszystkim lokalny charakter i zasoby finansowe. Lokalny charakter mikro i małych przedsiębiorstw powoduje, że często ich odbiorcami są wyłącznie lokalne społeczności. Szczególnie dotyczy to przedsiębiorstw handlowych i usługowych, rzadziej produkcyjnych. Jeżeli dany produkt czy usługa nie są spójne z potrzebami lokalnych społeczności (np. ze względów finansowych), to wówczas takie przedsiębiorstwo ma małe szanse na przetrwanie, choć w innym miejscu lokalizacji mogłoby dobrze prosperować.

Ze względu na ograniczone zasoby finansowe mikro i małe przedsiębiorstwa często są zmuszone do wyboru lokalizacji uwzględniając przede wszystkim aspekt kosztowy, co nie zawsze jest optymalnym rozwiązaniem. Ograniczone w porównaniu do dużych i średnich przedsiębiorstw zasoby finansowe mikro i małych podmiotów powodują także dużą zależność tych przedsiębiorstw od lokalnego rynku pracy. Jest to istotne zwłaszcza w przypadku przedsiębiorstw z zakresu produkcji wysokiej technologii i usług wyższego rzędu. Poza tym małym podmiotom trudno jest konkurować płacą z większymi podmiotami, chociaż czasem atutem małych podmiotów może być właśnie miejsce lokalizacji. Ta grupa podmiotów ma również mniejsze możliwości dostosowania miejsca lokalizacji przedsiębiorstwa do swoich potrzeb w porównaniu z dużymi i średnimi jednostkami. Wynika to zarówno z ograniczoności zasobów finansowych, jak też z mniejszej siły tych przedsiębiorstw w negocjacjach z władzami lokalnymi przy podejmowaniu decyzji o zagospodarowaniu przestrzennym danego miejsca.

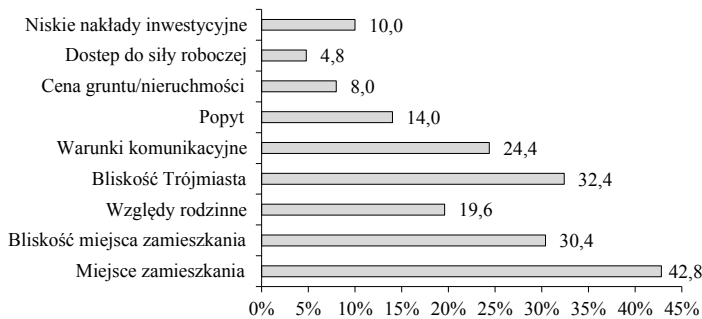
Badania dotyczące postrzegania ryzyka lokalizacji przez prowadzących mikro i małe przedsiębiorstwa zostały przeprowadzone w 2015 roku metodą CATI w 246 podmiotach zlokalizowanych w gminach Trójmiejskiego Obszaru Metropolitalnego podlegających w największym stopniu procesom suburbanizacji i charakteryzujących się największym poziomem koncentracji mikro i małych przedsiębiorstw. Badanie przeprowadzono w 6 gminach: Kartuzy, Kolbudy, Kosakowo, Pruszcz Gdański, Szemud, Żukowo. Miarą natężenia procesów suburbanizacji były wskaźniki migracji za lata 2003–2012 oraz wskaźniki aktywności budowlanej za okres 2008–2012. Do pomiaru koncentracji mikro i małych przedsiębiorstw wykorzystano wskaźnik Florence’a (wskaźnik lokalizacji) ustalony dla roku 2012.

Za operat badania przedsiębiorstw wybrano rejestr podmiotów gospodarki narodowej REGON. Podmiotem badań były:

- przedsiębiorstwa o liczbie pracujących 2–9 (mikroprzedsiębiorstwa z wyłączeniem samozatrudnienia), w próbie stanowiły 83,3% badanych jednostek,
- przedsiębiorstwa o liczbie pracujących 10–49 (małe przedsiębiorstwa) w próbie stanowiły 16,7% badanych jednostek.

Ze względu na rodzaj prowadzonej działalności największą grupę jednostek w próbie badawczej stanowiły podmioty z sekcji G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – 26,4% badanych przedsiębiorstw, przedsiębiorstwa sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) – 18,3% badanych przedsiębiorstw, podmioty sekcji F (budownictwo) – 11,2% badanych przedsiębiorstw.

Badani przedsiębiorcy pytani o główne przyczyny, które wpłynęły na lokalizację prowadzonej działalności, wskazali najczęściej swoje miejsce zamieszkania (42,8%) lub bliskość miejsca zamieszkania (30,4%) oraz względy rodzinne (19,6%). Ważną motywacją w podjęciu decyzji lokalizacyjnej było sąsiedztwo Trójmiasta (32,4%) oraz dogodne warunki komunikacyjne (24,4%). Dużo mniejszą rangę miały czynniki finansowe, np. popyt (14%), niska cena gruntów/nieruchomości (8% wskazań), niskie nakłady inwestycyjne (10%), łatwy dostęp do taniej siły roboczej (4,8%) (rys. 1).

Rysunek 1. Determinanty decyzji lokalizacyjnych małych i mikroprzedsiębiorstw w strefach podmiejskich TOM

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wszyscy ankietowani reprezentujący małe przedsiębiorstwa pozytywnie ocenili lokalizację swojego przedsiębiorstwa, negatywne oceny lokalizacji wskazano tylko w grupie mikrojednostek (4,8% odpowiedzi)⁵. Pozytywny wpływ lokalizacji przedsiębiorstwa na jego wyniki finansowe malał wraz z wielkością zatrudnienia:

- dla podmiotów zatrudniających 2–9 osób odsetek ten wyniósł 45%,
- dla podmiotów zatrudniających 10–49 osób wyniósł 37,8%.

W odwrotny sposób zachowywał się odsetek respondentów, którzy uważali, że lokalizacja nie ma wpływu na wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

Podejmując decyzję o lokalizacji przedsiębiorstwa, nad ryzykiem z tym związanym częściej zastanawiali się respondenci z mikroprzedsiębiorstw (37,8% wskazań). Nieco rzadziej, bo w 32,4% przypadków, odpowiedzi twierdzącej udzielili mali przedsiębiorcy. Z jednej

⁵ Prawdopodobnie duży wpływ na takie wyniki miało miejsce badania, czyli gminy sąsiadujące z Trójmiastem o wysokiej aktywności gospodarczej małych i mikroprzedsiębiorstw. Z pewnością warto byłoby przeprowadzić podobne badania w różnych regionach (kraju, małych i średnich miastach).

strony większą uwagę do oceny ryzyka lokalizacji mikropodmiotów niż małych jednostek potwierdzają odpowiedzi na pytanie dotyczące determinant wyboru lokalizacji. 5% mikroprzedsiębiorców przed podjęciem decyzji lokalizacyjnej przeprowadziło własne badania, natomiast w przypadku małych podmiotów badania takie przeprowadzone były przez 2,7% respondentów. Z drugiej strony znajomość prawa miejscowego (miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego) jest większa wśród decydentów małych przedsiębiorstw. To w tym dokumencie zamieszczone są informacje i wytyczne, które determinują działalność przedsiębiorstwa w krótkim i długim okresie. Przepisy zawarte w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego są znane 55% badanych, a studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego 34,4% badanych przedsiębiorców. Można stwierdzić, że im większe przedsiębiorstwo, tym znajomość postanowień zawartych w dokumentach dotyczących zagospodarowania przestrzennego jest większa. Zależność tą potwierdzono testem chi-kwadrat dla $p < 0,05$.

Uwagi końcowe

Podjęcie decyzji o miejscu usytuowania danego podmiotu gospodarczego w przestrzeni przynosi zazwyczaj dalekosiężne, długotrwałe i często nieodwracalne skutki w dalszym jego funkcjonowaniu. Ciągłe jednak, zdaniem A. Adamskiej, występuje niedocenianie wpływu cech miejsca prowadzenia działalności gospodarczej na efektywność ekonomiczną przedsiębiorstw, co sprawia, że decyzje lokalizacyjne podejmowane są często bez wcześniejszych analiz w tym kontekście. Podsumowując rozważania teoretyczne, można stwierdzić, iż w procesie decyzyjnym dotyczącym lokalizacji działalności gospodarczej istnieje wiele czynników wpływających na decyzję finalną. Czynnikiem tych nie można rozpatrywać bez jednego istotnego, jakim jest czynnik personalny, szczególnie w odniesieniu do mikro i małych przedsiębiorstw. Decyzję podejmuje przedsiębiorca (decydent), z całym swoim bagażem cech ludzkich i doświadczeń, wraz z osobistymi zamierzeniami. Wyniki badań empirycznych wskazały, że podstawą decyzji lokalizacyjnych w mikro i małych przedsiębiorstwach działających w strefach podmiejskich TOM były głównie względy osobiste (miejsce zamieszkania lub mała odległość od niego, względy rodzinne), a następnie kwestia położenia geograficznego i infrastruktury. Mniejszą wagę stanowiły czynniki finansowe (koszty związane z prowadzeniem działalności, cena gruntu/nieruchomości, popyt, rynek pracy). Tym samym można stwierdzić, że badane mikro i małe przedsiębiorstwa w dużej mierze podejmowały decyzje lokalizacyjne zgodnie z teorią behawioralną, w której przyjmuje się założenie tzw. zachowania zadowolającego decydenta, akcentując czynniki pozaeconomiczne w procesie decyzyjnym. Oznacza to, że analiza otoczenia, a w tym ryzyko lokalizacji, nie jest istotnym elementem w procesie decyzyjnym mikro i małych przedsiębiorstw, chociaż ponad 1/3 z badanych stwierdziła, że to ryzyko brała pod uwagę przy wyborze miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. Warto jednak zwiększyć świadomość mikro i małych przedsiębiorstw w zakresie ryzyka lokalizacji i wskazać na

proste sposoby jego analizy. Podstawą wydaje się tu wskazanie na konieczność zapoznania się z prawem miejscowym, które w istotny sposób ma wpływ na otoczenie przedsiębiorstwa w długim i krótkim okresie. Upowszechnienie wiedzy na temat ryzyka lokalizacji może również nastąpić w wyniku rozszerzenia publikacji z zakresu analizy ekonomicznej o pogłębione ujęcie analizy otoczenia w kontekście lokalizacji.

Literatura

- Adamska A. (2014), *Ryzyko jako przedmiot nauk ekonomicznych*, w: *Ryzyko lokalizacji przedsiębiorstw w Polsce*, red. K. Kuciński, CeDeWu, Warszawa, s. 21–31.
- Bławat F. (2011), *Podstawy analizy ekonomicznej. Teoria, przykłady, zadania*, CeDeWu, Warszawa.
- Budner W. (2003), *Lokalizacja przedsiębiorstw. Aspekty ekonomiczno-przestrzenne i środowiskowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Godlewska-Majkowska H. (2013), *Lokalizacja przedsiębiorstwa w gospodarce globalnej*, Difin, Warszawa.
- Godlewska-Majkowska H. (2014), *Ryzyko lokalizacyjne w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, w: *Ryzyko lokalizacji przedsiębiorstw w Polsce* (2014), red. K. Kuciński, CeDeWu, Warszawa, s. 201–222.
- Golebiowski G., Tłaczała A. (2009), *Analiza finansowa w teorii i praktyce*, Difin, Warszawa.
- Kowalak R. (2003), *Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstwa*, ODDK, Gdańsk.
- Nowak E. (2014), *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa.
- Pastusiak R. (2003), *Ocena efektywności inwestycji*, CeDeWu, Warszawa.
- Pazio W.J. (2002), *Analiza finansowa i ocena efektywności projektów inwestycyjnych przedsiębiorstwa*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Projekty inwestycyjne, finansowanie i procedury oceny* (1996), red. T. Gostkowska-Drzewicka, ODDK, Gdańsk.
- Ryzyko lokalizacji przedsiębiorstw w Polsce* (2014), red. K. Kuciński, CeDeWu, Warszawa.
- Szymańska I.A., Płaziak M. (2014), *Klasyczne czynniki w procesie lokalizacji przedsiębiorstwa na wybranych przykładach*, „Przedsiębiorczość i Edukacja” nr 10, s. 71–84.
- Waśniewski T., Skoczylas W. (2004), *Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.

LOCATION RISK IN MICRO AND SMALL ENTERPRISES DECISIONS

Abstract: *Purpose* – It seems that there is nothing more certain and stable as a business location. However, location decisions are usually taken without complete and reliable information about the real value and spatial potential of localization.

The aim of the article is to analyze the location risk of in case of small enterprise in theoretical terms, and try to determine its significance in decision-making.

Design/methodology/approach – The essence of location risk will be described basing on Polish literature. The assessment of entrepreneurs perception in the area of location risk are the results of a survey conducted in 2015 on a random sample of 246 micro and small companies operating in the suburban areas of the Tri-City Metropolitan Area.

Originality/value – The Polish literature on the economic analysis rarely taken in detail the issue of environment analysis, in particular the aspect of location, although it seems that the location decisions influence on a company financial condition not only in short, but also in the long term. Moreover, location decisions are associated most often with significant investment costs and affect the value of the company, in the field of tangible and intangible assets. For this reason, it is worth paying more attention to the issue of location analysis in publications in the field of economic analysis.

Keywords: location decision, risk, small business

Cytowanie

- Martyniuk O. (2016). Ryzyko lokalizacji w kontekście decyzji lokalizacyjnych małych i mikroprzedsiębiorstw. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1 (79), 419–429; www.wneiz.pl/frfu.

